

Bijlagen

Alle bijlagen vindt u ook op:

<https://www.cps.nl/publicaties-uitgeverij/49477/bijlagen-publicaties>

Bijlage 1

Kernwaarden van Ouderbetrokkenheid 3.0

Zie voor meer informatie hoofdstuk 2.3.1.

Ouderbetrokkenheid 3.0 heeft tot doel om een cultuur te realiseren die zich kenmerkt door drie kernwaarden:

- 1 We zijn gelijkwaardig.
- 2 We zijn samen verantwoordelijk.
- 3 We voelen ons verantwoordelijk voor elkaar.

In gemengde groepen (ouders en leraren) kan het onderstaande schema worden ingevuld. In het voortgezet onderwijs is het belangrijk dat ook leerlingen deelnemen aan deze discussie, samen met docenten én ouders.

De werkvorm is in diverse bijeenkomsten bruikbaar. Denk aan een panelgesprek over samenwerken waarvoor verschillende ouders (en leerlingen) gericht - dat wil zeggen verspreid over de school - worden uitgenodigd.

Kernwaarde	Mogelijke aandachtspunten	Reacties	Concrete verbeterpunten
Gelijkwaardig	<ul style="list-style-type: none"> Hoe wordt gelijkwaardigheid ervaren? Hoe maakt iedereen elkaars rol mogelijk? Wordt respect ervaren (voor mij als leerling, ouder of leraar)? Houdt iedereen zich aan gemaakte afspraken? Is iedereen bereikbaar voor elkaar? 		<ol style="list-style-type: none"> ... enzovoort
Samen verantwoordelijk	<ul style="list-style-type: none"> Hoe wordt gezamenlijke verantwoordelijkheid ervaren? Wie neemt welke beslissing? Hoe ervaart de leerling dat thuis en school voldoende op elkaar zijn afgestemd? Welke invloed hebben ouders op wat er op school met hun kind gebeurt? Denken de leerling en zijn ouders mee in een specifieke aanpak voor de leerling (bijvoorbeeld inbreng bij het opstellen van een plan van aanpak)? 		<ol style="list-style-type: none"> ... enzovoort
Verantwoordelijk voor elkaar	<ul style="list-style-type: none"> Kennen de ouders binnen de groep/klas elkaar? Hoe worden ouders op de hoogte gehouden over wat zich afspeelt in de groep/klas van hun kind? Hoe worden leerlingen en ouders op de hoogte gebracht van problemen die klasgenoten hebben, en waarvan het wenselijk is dat die bekend zijn? Hoe worden ouders betrokken en als coach van hun kind medeverantwoordelijk gemaakt voor het voorkomen en bestrijden van pesten in de groep/klas? 		<ol style="list-style-type: none"> ... enzovoort

Bijlage 2A

De tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0, versie peuterspeelzaal

Zie voor meer informatie hoofdstuk 2.3.3.

- De peuterspeelzaal heeft met ouders een heldere visie op samenwerking geformuleerd. Uit alle informatie van de peuterspeelzaal aan ouders blijkt hoe belangrijk de peuterspeelzaal het samenwerken met ouders vindt. Ook in het gedrag van de medewerkers van de peuterspeelzaal is de visie op ouderbetrokkenheid zichtbaar.
- De peuterspeelzaal laat zien dat pedagogisch medewerkers en ouders actief betrokken worden bij het beleid van de peuterspeelzaal. Bijvoorbeeld door middel van panelgesprekken met ouders, een brainstorm tussen pedagogisch medewerkers en ouders over een bepaald beleidsthema, zoals het wenbeleid en een VVE-programma. Pedagogisch medewerkers en ouders weten wat er met hun inbreng gebeurt.
- Op de peuterspeelzaal is aan alles te merken dat pedagogisch medewerkers, peuters en ouders welkom zijn.
- Ouders en pedagogisch medewerkers werken voortdurend samen om de gezonde ontwikkeling van peuters spelenderwijs te stimuleren, zowel thuis als op de peuterspeelzaal.
- Gesprekken tussen pedagogisch medewerkers en ouders worden vanuit gelijkwaardigheid gevoerd. Iedereen heeft zijn eigen actieve inbreng. De plaatsen waar gesprekken worden gevoerd zijn voor iedereen comfortabel en gelijkwaardig en er is voldoende tijd voor alle deelnemers.
- Pedagogisch medewerkers en ouders voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en elkaars kinderen en zijn daarop aanspreekbaar. Zo wordt er respectvol over elkaar gesproken zowel binnen als buiten de peuterspeelzaal.
- Het kinddossier is toegankelijk voor pedagogisch medewerkers en ouders. Ouders worden uitgenodigd informatie toe te voegen.
- De peuterspeelzaal laat zien open te staan voor verbeter suggesties en gaat op een transparante manier om met klachten. Iedereen kan zien welke (officieel) gemelde klachten er zijn en wat er met deze klachten gebeurt. Natuurlijk worden privacyregels hierbij in acht genomen.
- Ouders zijn aanwezig bij de startgesprekken en op de andere samen afgesproken contactmomenten. Daarbij is helder voor school en ouders wanneer aanwezigheid verwacht wordt en waarom.

10 Wetten en regels worden door de peuterspeelzaal actief en helder duidelijk gemaakt en door iedereen nageleefd.

Deze tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0 zijn gebaseerd op de zes standaarden van PTA (Parent Teacher Association). Zie: www.pta.org.

Bijlage 2B

De tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0, versie kinderdagverblijf

Zie voor meer informatie hoofdstuk 2.3.3.

- 1 Het kinderdagverblijf heeft met ouders een heldere visie op samenwerking geformuleerd. Uit alle informatie van het kinderdagverblijf aan ouders blijkt hoe belangrijk het kinderdagverblijf het samenwerken met ouders vindt. Ook in het gedrag van de medewerkers van het kinderdagverblijf is de visie op ouderbetrokkenheid zichtbaar.
- 2 Het kinderdagverblijf laat zien dat pedagogisch medewerkers en ouders actief betrokken worden bij het beleid van het kinderdagverblijf. Bijvoorbeeld door middel van panelgesprekken met ouders, een brainstorm tussen pedagogisch medewerkers en ouders over een bepaald beleidsthema, zoals het wenbeleid en een VVE-programma. Pedagogisch medewerkers en ouders weten wat er met hun inbreng gebeurt.
- 3 Op het kinderdagverblijf is aan alles te merken dat pedagogisch medewerkers, kinderen en ouders welkom zijn.
- 4 Ouders en pedagogisch medewerkers werken voortdurend samen om de gezonde ontwikkeling van kinderen spelenderwijs te stimuleren, zowel thuis als op het kinderdagverblijf.
- 5 Gesprekken tussen pedagogisch medewerkers en ouders worden vanuit gelijkwaardigheid gevoerd. Iedereen heeft zijn eigen actieve inbreng. De plaatsen waar gesprekken worden gevoerd zijn voor iedereen comfortabel en gelijkwaardig en er is voldoende tijd voor alle deelnemers.
- 6 Pedagogisch medewerkers en ouders voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en elkaars kinderen en zijn daarop aanspreekbaar. Zo wordt er respectvol over elkaar gesproken zowel binnen als buiten het kinderdagverblijf.
- 7 Het kinddossier is toegankelijk voor pedagogisch medewerkers en ouders. Ouders worden uitgenodigd informatie toe te voegen.
- 8 Het kinderdagverblijf laat zien open te staan voor verbeteringsuggesties en gaat op een transparante manier om met klachten. Iedereen kan zien welke (officieel) gemelde klachten er zijn en wat er met deze klachten gebeurt. Natuurlijk worden privacyregels hierbij in acht genomen.
- 9 Ouders zijn aanwezig bij de startgesprekken en op de andere samen afgesproken contactmomenten. Daarbij is helder voor school en ouders wanneer aanwezigheid verwacht wordt en waarom.

10 Wetten en regels worden door het kinderdagverblijf actief en helder duidelijk gemaakt en door iedereen nageleefd.

Deze tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0 zijn gebaseerd op de zes standaarden van PTA (Parent Teacher Association). Zie: www.pta.org.

Bijlage 3

Scan tien criteria Ouderbetrokkenheid 3.0

Zie voor meer informatie de hoofdstukken 2.3.3 en 4.2.

Op weg naar Ouderbetrokkenheid 3.0 – scan onderdeel 1

Deze scan biedt ondersteuning bij de implementatie van de tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0 en bij het ontwikkelen van beleid. De scan is gebaseerd op een assessment van de Parent Teacher Association, die deze organisatie gebruikt bij het implementeren van de zes PTA-standaarden (zie hoofdstuk 2.2).

Bij ieder criterium zijn zowel specifieke doelen ontwikkeld als indicatoren die deze doelen op drie niveaus meten. Bovendien zijn er voorbeelden opgenomen voor de verschillende ontwikkelingsniveaus:

- Niveau 1:   Basisniveau   Beperkt niveau van ontwikkeling en invoering
- Niveau 2:   Functioneel niveau   Functioneel niveau van ontwikkeling en invoering
- Niveau 3:   Excellent niveau   Functioneren op excellent niveau

Niveau 2 bevat ook de elementen van niveau 1. Niveau 3 bevat ook de elementen van niveau 1 en 2.

Leraren, directies, bestuurders, ouders en bijvoorbeeld beleidsmakers kunnen deze scan invullen.

Acht voorbeelden om het instrument in te zetten:

- 1 Het beoordelen van de huidige stand van zaken.
- 2 Het ontwikkelen van ideeën en activiteiten voor de vormgeving van Ouderbetrokkenheid 3.0.
- 3 Als leidraad om het schoolbeleid en een schoolplan te ontwikkelen.
- 4 Het verduidelijken van het niveau van samenwerken van leraren en ouders.
- 5 Het in kaart brengen van de verbeteringen in de samenwerking met ouders.
- 6 Het inzichtelijk maken van de nascholingsbehoeften.
- 7 Als basis voor de discussie over de tien criteria van Ouderbetrokkenheid 3.0.
- 8 Het verhelderen van de implementatie per criterium.

Naam school:

Analyse:

Criterion 1 De school heeft met ouders een heldere visie op samenwerking geformuleerd. Uit alle informatie van de school aan ouders blijkt hoe belangrijk de school het samenwerken met ouders vindt. Ook in het gedrag van de medewerkers van de school is de visie op ouderbetrokkenheid zichtbaar.				
Doelen criterium 1				
1 Het is voor iedereen (leraren, huidige en ook nieuwe ouders) duidelijk hoe er wordt samengewerkt op de school. 2 De visie op samenwerking wordt door betrokkenen gedragen, en is dus door vertegenwoordigers van school en ouders ontworpen. 3 De invloed van de leerlingen is terug te vinden in de visie op samenwerking (voortgezet onderwijs).				
	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Indicator	Er is een heldere visie op samenwerking tussen school en ouders.	Er zijn ouders die hebben meegewerkt aan het formuleren van een heldere visie op samenwerking tussen school en ouders.	In alles is te merken dat school en ouders willen samenwerken in het belang van een optimale ontwikkeling van alle leerlingen.	

Voorbeeld	Op de website staat hoe school en ouders willen samenwerken.	In de visie wordt duidelijk gesproken over wat de school én ouders willen (dus niet alleen over hoe de school de samenwerking ziet).	Zowel medewerkers van de school als ouders (en in het voortgezet onderwijs ook de leerlingen) kunnen vertellen hoe en waarom er wordt samengewerkt op school.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

<p>Criterium 2 De school laat zien dat leraren, leerlingen en ouders actief betrokken worden bij het schoolbeleid. Bijvoorbeeld door middel van panelgesprekken met ouders, een leerlingerraad, een brainstorm tussen leraren, leerlingen en hun ouders over een bepaald beleidsthema, enzovoort. Leraren, leerlingen en ouders weten wat er met hun inbreng gebeurt.</p>				
<p>Doelen criterium 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Door in de beleidsvorming een stem te geven aan leerlingen en ouders, wordt het perspectief van deze belangrijke betrokkenen meegenomen. 2 De kwaliteiten van ouders worden zoveel mogelijk benut. 				
	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Indicator	De school houdt zich aan de wettelijke eisen rondom inspraak.	De school laat regelmatig wisselende groepen ouders meedenken over allerlei beleidsthema's.	De school laat ouders zoveel mogelijk meedenken.	

Voorbeeld	Ouders denken mee in officiële organen zoals de medezeggenschapsraad of ouderraad.	De school werkt met een klankbordgroep of panelgesprekken.	Ouders kunnen zich aan het begin van het jaar inschrijven voor beleidsthema's waarover ze graag meedenken. Aan elke interne werkgroep in de school wordt zo mogelijk minimaal één ouder toegevoegd om zo altijd het perspectief en de expertise van ouders te benutten.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

Criterion 3 Op school is aan alles te merken dat leraren, leerlingen en ouders welkom zijn op school.				
Doelen criterium 3				
1 Om goed te kunnen werken, voelen leraren zich thuis op school. 2 De school kent een warm pedagogisch klimaat voor alle leerlingen als basis om zich te kunnen ontwikkelen. 3 Ouders voelen zich fijn op school omdat dit de plek is waaraan zij hun kind toevertrouwen.				
Indicator	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Voorbeeld	In de visie van de school wordt benadrukt dat leerlingen zich thuis moeten voelen op school. Op de website wordt de visie van een goed pedagogisch klimaat helder weergegeven.	Het schoolgebouw kenmerkt zich door een vriendelijke en duidelijke uitstraling, zodat leerlingen zich thuis voelen op school. Leerlingen herkennen zich in de inrichting van de school, bijvoorbeeld door eigen werk (tekeningen en werkstukken). Leerlingen hebben een vriendelijk ingericht schoolplein of een plezierig uitzienende aula. Leraren hebben een fijne plek om te pauzeren. Bordjes in de school wijzen de weg. Bij de klaslokalen hangt een foto van de leraar/leraren.	Het schoolgebouw is niet alleen afgestemd op leerlingen en medewerkers, maar ook op ouders (bijvoorbeeld ontvangst, parkeerplaatsen voor ouders en zijtjes). Medewerkers van de school laten in hun gedrag zien dat zij voor ouders ook de vriendelijke gastheer/-vrouw van de school zijn. Minimaal één keer per jaar wordt een rondje om en door het gebouw gelopen met een groepje leerlingen en met een groepje ouders om te kijken hoe het gebouw verbeterd kan worden (zie bijlage 4).	

Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?

Criterion 4 Ouders en leraren werken voortdurend samen om het leren en een gezonde ontwikkeling van leerlingen te ondersteunen, zowel thuis als op school.				
Doelen criterium 4				
1 Leerlingen ervaren school en thuis als leefwerelden die voldoende op elkaar zijn afgestemd, zowel pedagogisch als didactisch. 2 Het leren krijgt thuis betekenis in een natuurlijke context. 3 De gesprekken thuis 'aan tafel' kenmerken zich door het stellen van gerichte vragen over de (leer)ervaringen van de dag. Geen gesprekken meer zoals "Hoe was het op school?", "Gewoon." "Wat heb je vandaag gedaan?", "Oh niks..." 4 Ouders coachen hun kind thuis, in plaats van dat zij hen vooral controleren en pushen om huiswerk te maken.				
Indicator	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor

Indicator	Een aantal keren per jaar worden ouders in een bijeenkomst geïnformeerd over het curriculum of andere belangrijke thema's.	Ouders worden regelmatig door de school op de hoogte gesteld wat hun kind op school leert.	De school betreft ouders op creatieve manieren bij het leren van hun kind.
Voorbeeld	De school organiseert elk jaar informatie-/thema-avonden.	In een wekelijkse nieuwsbrief krijgen ouders informatie over wat hun kind leert op school. Het huiswerk is voor ouders via Magister zichtbaar. De school heeft inloopmomenten voor ouders om naar de schriftten van hun kind te kijken.	Ouders denken mee hóe er wordt gecommuniceerd tussen school en ouders en met welke media. Ouders worden regelmatig met/door hun kind uitgenodigd voor een project.
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.			
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.			

Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?

Criterium 5 Gesprekken tussen leraren, leerlingen en ouders worden vanuit gelijkwaardigheid gevoerd. Iedereen heeft zijn eigen actieve inbreng. Leerlingen zijn zoveel mogelijk bij alle gesprekken aanwezig. De plaatsen waar gesprekken worden gevoerd zijn voor iedereen comfortabel en gelijkwaardig en er is voldoende tijd voor alle deelnemers.									
Doelen criterium 5									
<ol style="list-style-type: none"> Leraren, leerlingen en ouders voelen zich prettig in gesprekken op basis van een onderlinge relatie. In gesprekken tussen leraren, leerlingen en ouders wordt aanspraak gedaan op ieders gevoel van competent zijn. In gesprekken tussen leraren, leerlingen en ouders voelt iedereen zich autonoom. Leerlingen worden zoveel mogelijk betrokken bij hun eigen leerproces. Leerlingen worden - passend bij hun leeftijd - zo snel mogelijk verantwoordelijk gemaakt voor hun eigen leerproces. Ouders en leraren bejegenen elkaar respectvol zonder gebruik van status. 									
Indicator	<table border="1"> <tr> <td>Niveau 1: Basisniveau</td> <td>Niveau 2: Functioneel niveau</td> <td>Niveau 3: Excellent niveau</td> <td>Komt helemaal niet voor</td> </tr> <tr> <td>Ouders worden als belangrijk gezien.</td> <td>De school probeert zich in te leven in ouders. Ouders mogen hun kind meenemen naar een gesprek.</td> <td>Leraren, ouders en leerlingen versterken elkaar in hun rol en gaan gelijkwaardig met elkaar om. Leerlingen zijn zoveel mogelijk bij alle gesprekken aanwezig.</td> <td></td> </tr> </table>	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor	Ouders worden als belangrijk gezien.	De school probeert zich in te leven in ouders. Ouders mogen hun kind meenemen naar een gesprek.	Leraren, ouders en leerlingen versterken elkaar in hun rol en gaan gelijkwaardig met elkaar om. Leerlingen zijn zoveel mogelijk bij alle gesprekken aanwezig.	
Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor						
Ouders worden als belangrijk gezien.	De school probeert zich in te leven in ouders. Ouders mogen hun kind meenemen naar een gesprek.	Leraren, ouders en leerlingen versterken elkaar in hun rol en gaan gelijkwaardig met elkaar om. Leerlingen zijn zoveel mogelijk bij alle gesprekken aanwezig.							

Voorbeeld	Ouders worden regelmatig uitgenodigd voor een gesprek.	Ouders zitten op stoelen die passen bij hun lengte. Leraren vragen ouders naar hun visie op het leerproces van hun kind.	Leerlingen bereiden een gesprek tussen school en ouders voor met de leraar en geven een presentatie aan hun ouders.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

<p>Criterium 6 Leraren, leerlingen en ouders voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en zijn daarop aanspreekbaar. Zo wordt er respectvol over elkaar gesproken zowel binnen als buiten de school. Voor leraren, leerlingen en ouders die buiten de groep dreigen te vallen voelt iedereen zich verantwoordelijk.</p>
<p>Doelen criterium 6</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 De school is een veilige plek voor alle betrokkenen. 2 Op school leren leerlingen zich verantwoordelijk te voelen voor de mensen in hun omgeving (burgerschap). 3 Leraren en ouders geven leerlingen het goede voorbeeld in samenleven.

	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Indicator	De school werkt aan een goede sfeer tussen de leerlingen binnen de groep/klas.	De school betreft ouders bij belangrijke pedagogische issues in de groep/klas.	Samen met de leerlingen en ouders bouwt de school aan een klimaat waarin men elkaar binnen de groep/klas kent, zich verbonden weet met elkaar en verantwoordelijk voelt voor elkaar.	
Voorbeeld	De school organiseert regelmatig activiteiten voor leerlingen zodat die een hechte groep vormen. Denk bijvoorbeeld aan een schoolkamp aan het begin van het jaar.	Als pesten uit de hand loopt, wordt aan ouders gevraagd om op school te komen en de school te ondersteunen in haar aanpak.	Bij calamiteiten worden ouders uitgenodigd mee te denken over een passende oplossing. Leerlingen en ouders worden regelmatig uitgenodigd voor informele momenten, bijvoorbeeld een high tea of een voorstelling door leerlingen.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				

Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?

<p>Criterion 7 Het leerlingendossier is toegankelijk voor leraren en ouders. Ouders worden uitgenodigd informatie toe te voegen.</p>				
<p>Doelen criterium 7</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Leraren en ouders zijn vanuit hun eigen rol samen verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de leerling, hun kind. 2 Leraren en ouders zijn samen verantwoordelijk voor een schriftelijke verslaglegging van deze ontwikkeling. 3 Ouders worden meegenomen in alle informatie die over hun kind beschikbaar is. 4 De school zorgt voor een feitelijke verslaglegging over leerlingen (in plaats van interpretaties en vermoedens). 5 De school kent geen schaduwdoSSIers en aantekeningen over leerlingen die ouders niet mogen zien. 6 Ouders mogen op elk moment alles inzien wat over hun kind staat beschreven. 7 Ouders mogen altijd informatie toevoegen aan het dossier van hun kind. 8 Scholen hebben alle informatie over elke leerling overzichtelijk beschikbaar. 				
	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Indicator	Ouders kunnen het dossier van hun eigen kind inzien, maar de school communiceert daar niet actief over.	Ouders zijn op de hoogte dat ze het dossier van hun eigen kind kunnen inzien.	Ouders worden regelmatig door de school uitgenodigd om het dossier van hun eigen kind in te kijken en aan te vullen met eigen informatie.	

Voorbeeld	In de schoolgids wordt vermeld dat ouders het dossier van hun eigen kind kunnen inzien.	Ouders wordt gevraagd elk gespreksverslag tussen school en ouders te ondertekenen voordat dit in het dossier gaat.	Tijdens elk startgesprek aan het begin van het jaar wordt ouders verteld hoe ze het dossier van hun kind kunnen inzien en aanvullen.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

<p>Criterion 8 De school laat zien open te staan voor verbetersuggesties en gaat op een transparante manier om met klachten. Iedereen kan zien welke (officieel) gemelde klachten er zijn en wat er met deze klachten gebeurt. Natuurlijk worden privacyregels hierbij in acht genomen.</p>				
<p>Doelen criterium 8</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 De school hecht waarde aan de inzichten van ouders. 2 De school neemt verbetersuggesties en klachten van ouders serieus. 3 De school is erop uit om de school waar mogelijk te verbeteren. 4 De school is transparant in wat er met klachten en verbetersuggesties gebeurt en waarom. 5 De school gaat zorgvuldig om met privacygevoelige informatie. 6 De school stimuleert ouders om mee te denken over mogelijke verbeteringen. 				

	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Indicator	De school voldoet aan de wettelijke eisen ten aanzien van de klachtenprocedure.	De school gaat regelmatig met ouders in gesprek zodat zij hun verhaal kwijt kunnen.	De school is proactief op zoek naar verbetersuggesties en laat in alles zien open te staan voor mondelinge/schriftelijke klachten. Ook koppelt zij zo mogelijk terug wat er met klachten/verbetersuggesties gebeurt.	
Voorbeeld	De school heeft een klachtenprocedure in de schoolgids staan.	De school organiseert panelgesprekken met ouders om te horen wat er onder ouders leeft.	De school stelt een verbeterteam in waarin een leraar, een ouder en iemand uit de directie plaatsneemt. De beste klacht of verbetersuggestie wordt steeds als tip van de maand op de website vermeld.	
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau	Komt helemaal niet voor
Criterium 9 Ouders zijn aanwezig bij de startgesprekken en op de andere samen afgesproken contactmomenten. Daarbij is helder voor school en ouders wanneer aanwezigheid verwacht wordt en waarom.				
Doelen criterium 9 1 Om een goed team te vormen, vindt aan het begin van het schooljaar een startgesprek plaats met de leerling, zijn ouders en de groepsleerkracht/mentor. 2 School en ouders bepalen samen welke contactmomenten er zijn op basis van de behoeften van de leerling, hun kind. 3 Afgesproken contactmomenten zijn voor niemand vrijblijvend.				
Indicator	Voor de herfstvakantie vindt een startgesprek plaats met elke ouder, waar de leerling wel of niet bij is. De school bepaalt de vorm van het startgesprek. De school werkt met een door haar vastgestelde gesprekkencyclus gedurende het jaar en nodigt ouders daarvoor uit (bijvoorbeeld rapportgesprekken).	In de eerste weken van het schooljaar vindt een startgesprek plaats met elke ouder.	In de eerste twee of drie weken van het schooljaar vindt een startgesprek plaats met elke ouder. Bij dit startgesprek is de leerling altijd aanwezig, ongeacht zijn leeftijd. De invulling van het gesprek wordt door de deelnemers gezamenlijk bepaald, voor of tijdens het gesprek. Met elke ouder wordt op basis van de behoeften van de leerling vastgesteld welke contactvormen nodig zijn en daarover worden duidelijke afspraken gemaakt.	

Voorbeeld	Het startgesprek wordt een 'omgekeerd' gesprek of iets dergelijks genoemd: ouders wordt aangegeven iets over hun kind te vertellen. Ouders kunnen zich inschrijven op een rooster of opgeven of zij gebruikmaken van een gesprek op school.	De school werkt met een soort menukaart met verschillende contactvormen waaruit ouders kunnen kiezen.	In de agenda's van de leraar en de ouder worden de gesprekken vastgelegd.
Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.			
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.			
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?			

<p>Criterium 10 Wetten en schoolregels worden door de school actief en helder duidelijk gemaakt en door iedereen nageleefd (zoals leerplicht, ouderbijdrage, omgangsregels, enzovoort). De school heeft het basisarrangement van de inspectie.</p>
--

Doelen criterium 10			
1 De school als organisatie geeft het goede voorbeeld in het naleven van regels en wetten. 2 De medewerkers van de school geven het goede voorbeeld in het naleven van regels en omgangsvormen, zowel naar leerlingen en ouders als onderling. 3 Ouders geven het goede voorbeeld in het naleven van wetten, regels en omgangsvormen, zowel naar hun kind en medeleerlingen, als naar schoolmedewerkers en andere ouders.			
	Niveau 1: Basisniveau	Niveau 2: Functioneel niveau	Niveau 3: Excellent niveau
Indicator	De school communiceert duidelijke schoolregels voor leerlingen en ouders.	De school communiceert duidelijke afspraken voor leerlingen, leraren en ouders.	De school kent een cultuur waarin leerlingen, leraren en ouders reflecteren op hun eigen gedrag en elkaar aanspreken wanneer wetten en omgangsregels worden overtreden.
Voorbeeld	In de schoolgids staan heldere afspraken over wat er van leerlingen en ouders wordt verwacht.	Er is een protocol aanwezig met duidelijke afspraken waaraan ieder zich moet houden.	Docenten die proefwerken niet binnen de gestelde termijn nakijken nemen leerlingen serieus wanneer die hen daarop aanspreken. Ouders spreken elkaar aan wanneer zij van elkaar zien dat ze een appje sturen tijdens het met de auto naar school brengen van hun kind. Schoolregels zijn geen regels om leerlingen onder de duim te houden maar samenlevingsregels die voor elke bezoeker van de school gelden (voorbeeld in bijlage 5).
			Komt helemaal niet voor

Indien van toepassing, plaats dan een X in de juiste kolom.				
Wat gebeurt er op dit gebied op onze school? Beschrijf zichtbare activiteiten waaruit blijkt dat aan dit criterium wordt vormgegeven.				
Welke mogelijkheden zijn er om de samenwerking (nog meer) 3.0 te maken?				

Op weg naar Ouderbetrokkenheid 3.0 – scan onderdeel 2

De eerste stap in de voorbereidingsfase.

Beantwoord - het liefst samen met ouders - de volgende vragen:

- 1 Welke kansen en bedreigingen zien we voor het concept Ouderbetrokkenheid 3.0?

- 2 Welke kansen en bedreigingen zien we voor het concept Ouderbetrokkenheid 3.0 in het team?

- 3 Welke kansen en bedreigingen zien we voor het concept Ouderbetrokkenheid 3.0 onder de ouders?

Beschrijf hieronder wat nodig is om de bedreigingen onder 1, 2 en 3 om te zetten in kansen.

1

2

3

Beschrijf op basis van bovenstaande analyse hoe de school er in het komende schooljaar uit zou moeten zien op het gebied van ouderbetrokkenheid. Denk aan activiteiten op langere termijn en quick wins.

Activiteit	Doel	Maand	Verantwoordelijk

Bijlage 4 Rondje door de school

Deze opdracht hoort bij bijlage 3 en hoofdstuk 4.13.

Wanneer men elke dag in de school rondloopt, vallen veel dingen niet meer op in het gebouw, de inrichting en de uitstraling van leerlingen, medewerkers en ouders. Deze oefening helpt om weer eens opnieuw naar de school te kijken.

Loop door de school met een groepje ouders en vul onderstaand schema in zonder te verklaren waarom iets zo is (ontstaan) in de school. Vergeet ook de buitenruimte niet: het plein, de fietsenstalling, de parkeerplaats, enzovoort.

In het voortgezet onderwijs kan deze opdracht ook met leerlingen worden uitgevoerd.

Wat valt positief op aan gebouw, materialen, post, telefoon, enzovoort?	Wat valt te verbeteren?
Wat valt positief op aan het gedrag van leerlingen, medewerkers en ouders (uitstraling, vriendelijkheid, voorkomen, kleding)?	Wat valt te verbeteren?

Nabespreking:

- Noteer de verschillende zaken op vier verschillende flaps (voor elk vak een flap).
- Waarin onderscheidt de school zich in bovenstaande punten duidelijk van andere scholen?
- Waar mag de school trots op zijn?
- Wie is voor welk verbeterpunt verantwoordelijk?

Bijlage 5

Samenlevingsregels

Deze samenlevingsregels horen bij bijlage 3 en hoofdstuk 4.2.10.

Deze bijlage geeft een aantal voorbeelden van samenlevingsregels die gelden voor leerlingen, leraren, ouders en anderen in de school. Het gaat in de voorbeelden vooral om de toon en de wijze van opstellen. Uiteraard kan iedere school haar eigen regels formuleren, samen met (een aantal) leerlingen en ouders.

Primair onderwijs

Op deze school hanteren we enkele samenlevingsregels die ons helpen zorgvuldig met elkaar om te gaan. Deze regels gelden op school, maar tegelijk oefenen leerlingen hiermee hoe ze buiten de school met elkaar omgaan. De volwassenen (leerkrachten en ouders) kunnen hen het goede voorbeeld geven, ook door voor te doen hoe men elkaar respectvol aanspreekt wanneer iemand zich niet aan deze omgangsregels houdt.

1 Respect

Op deze school verwachten we van iedereen respect voor elkaar. Zo tonen leerkrachten respect voor leerlingen en hun ouders, leerlingen voor elkaar en de leerkrachten, ouders voor leerkrachten, enzovoort. Ook tonen we respect voor elkaars eigendommen.

2 Afspraken nakomen

We verwachten dat iedereen zijn afspraken nakomt of tijdig overlegt wanneer dit niet mogelijk is. Dit geldt voor het maken van huiswerk door leerlingen, het verschijnen op afspraken door ouders, het door leerkrachten op tijd inleveren van zaken binnen de school, enzovoort.

3 Het gebouw

We vinden het belangrijk dat we dit gebouw met elkaar netjes houden. Zo vragen we van leerlingen dat ze netjes omgaan met de schoolmaterialen en van leerkrachten dat zij hun lokaal opruimen en schoonhouden. Van ouders verwachten we dat zij de regels voor parkeren en voor fietsen op het plein in acht nemen.

4 Niet aan regels houden

Als iemand zich binnen de school niet aan onze regels houdt, mag iedereen hem of haar daar respectvol op aanspreken. We gaan ervan uit dat iedereen aanspreekbaar is en dat iedereen bereid is om zijn gedrag te veranderen als dat nodig is.

Voortgezet onderwijs

Op deze school hanteren we enkele samenlevingsregels die ons helpen zorgvuldig met elkaar om te gaan. Deze regels gelden op school, maar tegelijk oefenen leerlingen hiermee hoe ze ook buiten de school met elkaar omgaan. De volwassenen (docenten en ouders) kunnen hen het goede voorbeeld geven, ook door voor te doen hoe men elkaar respectvol aanspreekt wanneer iemand zich niet aan deze omgangsregels houdt.

1 Respect

Op deze school verwachten we van iedereen respect voor elkaar. Zo tonen docenten respect voor leerlingen en hun ouders, leerlingen voor elkaar en de docenten, enzovoort.

2 Afspraken nakomen

We verwachten dat iedereen zijn afspraken nakomt of tijdig overlegt wanneer dit niet mogelijk is. Dit geldt voor het maken van huiswerk door leerlingen, het nakijken van repetities door leraren, het verschijnen op afspraken door ouders, het door docenten op tijd inleveren van zaken binnen de school, enzovoort.

3 Het gebouw

We vinden het belangrijk dat we dit gebouw met elkaar netjes houden. Zo vragen we van leerlingen dat ze niets vernielen en afval in de juiste afvalbak gooien en van docenten dat zij hun lokaal opruimen en schoonhouden.

4 Smartphone

De smartphone geeft tal van prachtige mogelijkheden voor onderling contact, verzamelen en delen van informatie, foto's maken, agendabeheer, spelletjes, enzovoort. Maar met dezelfde smartphone kunnen we ook verkeerde dingen doen, zoals pesten of iemand ongewild fotograferen. Op deze school willen we daarom zorgvuldig omgaan met smartphones. De meeste afspraken liggen voor de hand, als we denken vanuit respect voor de ander en onszelf. Waarschijnlijk overbodig, maar misschien toch goed om te noemen: tijdens de les of in gesprekken wordt er door niemand gebeld of geappt, worden er niet ongevraagd foto's gemaakt en staat het geluid uit. Dat geldt voor iedereen in de school. Natuurlijk mogen smartphones wel worden gebruikt om bijvoorbeeld op afgesproken momenten informatie te verzamelen tijdens bepaalde lessen of om een agenda bij te houden.

5 Niet aan regels houden

Als iemand zich binnen de school niet aan onze regels houdt, mag iedereen hem of haar daar respectvol op aanspreken. We gaan ervan uit dat iedereen aanspreekbaar is en dat iedereen bereid is om zijn gedrag te veranderen als dat nodig is. Wanneer een leerling geen gehoor vindt, kan hij of zij dat melden bij bijvoorbeeld de mentor of de schoolleiding.

Bijlage 6

Format acceptatieproces

Dit format hoort bij hoofdstuk 3.3.

Het is bedoeld om vast te stellen of ouders mogelijk in een acceptatieproces zitten en hoe daar mogelijk beter mee kan worden omgegaan.

Namen leerling en ouders:
Beschrijving situatie (denk ook aan mogelijke verschillen tussen ouders):
Context van de leerling (denk aan familie, cultuur, opleidingen broers/zussen, buurt, relevante personen die belangrijk zijn voor het gezin):
Mogelijk relevante ervaringen van ouders ten aanzien van hun eigen schooltijd:
Mogelijke signalen van ontkenning:
Mogelijke signalen van boosheid:

Mogelijke signalen van marchanderen:
Mogelijke signalen van verdriet:
Mogelijke signalen van schijnacceptatie:
Professionele opstelling tot nu toe:
Effecten van huidige opstelling:
Mogelijke belemmeringen door deze houding:
Gewenste professionele opstelling in deze situatie (overleg zo nodig met interne begeleider of zorgcoördinator):
Evaluatie eventueel gewijzigde houding naar ouders:

Bijlage 7

Loyaliteitsdriehoeken

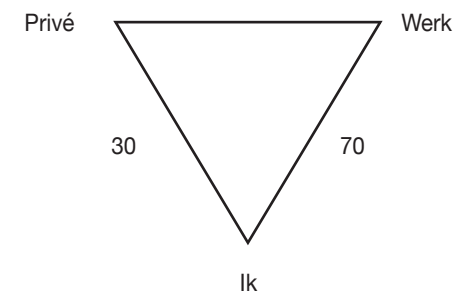
De loyaliteitsdriehoeken horen bij hoofdstuk 3.6.

Doel van de opdracht

Het is goed om na te gaan of er loyaliteitsconflicten bestaan in het werk. Daarvoor is het goed om bewust stil te staan bij de mate van loyaliteit in verschillende relaties.

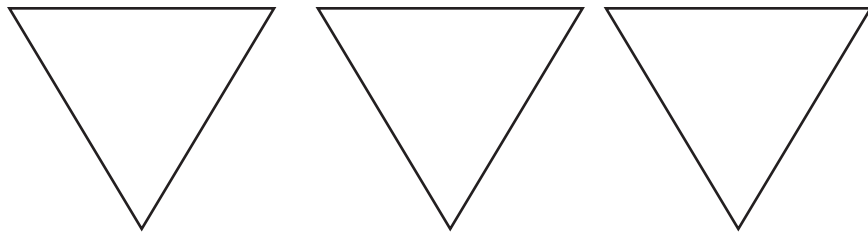
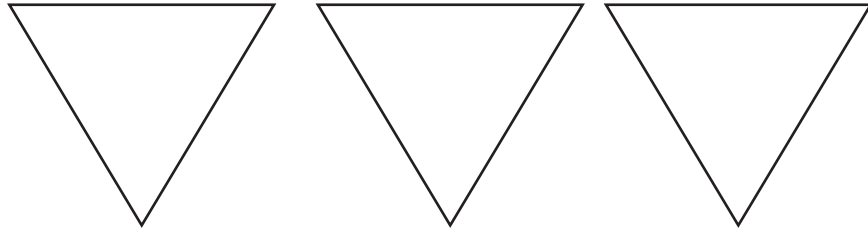
Uitvoering van de opdracht

Vul een aantal eigen loyaliteitsdriehoeken in. Dit kunnen driehoeken zijn die in evenwicht zijn, maar zoek ook naar driehoeken die uit evenwicht zijn. Geef met getallen aan hoe groot het evenwicht is. Rechts en links moeten samen 100 zijn. De eerste driehoek is een voorbeeld.

In dit voorbeeld is de balans in loyaliteit zoek. Het gaat hier om een hardwerkende leraar die te weinig tijd aan zijn privéleven besteedt. Als de twee schuine lijnen van de driehoek uit evenwicht zijn, is er ook spanning op de horizontale lijn. In dit voorbeeld: werk en privé staan met elkaar op gespannen voet (“Moet je nou alweer werken?”). Dit is ook beschreven in hoofdstuk 3.6.

Let wel, het gaat om een gemiddelde verhouding. Natuurlijk zijn er drukke schoolweken, maar dat is geen probleem als dit later wordt gecompenseerd door extra aandacht voor het privéleven.

Nabespreking:

- Hoe evenwichtig zijn de loyaliteiten binnen het team?
- Welke deloyaliteiten hebben een nadelige invloed op de relaties met ouders?
- Een driehoek valt al om zodra er enige disbalans is (bijvoorbeeld een verhouding van 49-51). Wat zou dat kunnen betekenen voor het eigen professionele handelen?

Bijlage 8

Schoolcultuur en de effecten op het gedrag van ouders

Doel van de opdracht

Wanneer men elke dag in de school rondloopt, vallen veel dingen in de cultuur nauwelijks meer op. Toch is bewustwording van de eigen schoolcultuur heel belangrijk, omdat iedere cultuur positieve en/of negatieve effecten heeft op leerlingen en ouders. Deze oefening helpt om meer bewust te worden van de effecten van de schoolcultuur op het gedrag van ouders.

Uitvoering van de opdracht

Vul onderstaand schema in, alleen of met één of twee collega's. Benoem positieve en minder positieve kenmerken. Betrek daarbij ook (eventueel) grensoverschrijdend gedrag.

Kenmerken van onze schoolcultuur	Effecten op gedrag van ouders
<i>Voorbeeld: Laagdrempelige kleding van leraren, ook waar ouders bij zijn (korte broek, T-shirt met ludieke tekst).</i>	<i>Ouders gaan amicaal met leraren om.</i>

Nabespreking

- Welke cultuuraspecten van jullie school hebben een positief effect op het gedrag van ouders?
- Welke cultuuraspecten hebben een negatief effect op het gedrag van ouders?
- Welke cultuurverbeteringen zijn wenselijk?
- Hoe worden deze verbeteringen aangepakt?

Bijlage 9 Communicatieplan op maat

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.1.2.

Individueel gespreksplan

	Voorbeelden contactmomenten	√ of -	Datum/tijd	Bijzonderheden, bijvoorbeeld te bespreken zaken of doel van het gesprek
1	Gesprek tussen leraar en ouders zonder de leerling	√	2 oktober 16:30 uur	Thuisituatie
2	Evaluatiegesprek aan het einde van het jaar	√	8 juni 15:45 uur	Leerling aanwezig
3	Gesprek met ouders, leraar en ib'er/zorgcoördinator	-		
4	Gesprek leerling - zorgcoördinator	√	30 september 13:45 uur	
4	Mailmoment	-		
5	Belmoment	-		
6	Skypegesprek	√	26 november 20:30 uur	Tussenevaluatie plan van aanpak, vaststellen verdere contactmomenten; ib'er/zorgcoördinator neemt ook deel
7	Huisbezoek	-		
8	Rapportgesprek	-		
9	Tienminutengesprek	-		
10				
11				
12				
	Behoeftes aan collectieve (informatie)bijeenkomst in belang van leerling	Geen behoefte:		
		Wel behoefte aan informatie, thema's:		
		1		
		2		

Bijlage 10

Voorbeeld gespreksverslag met ouders

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.1.2.

Verslag gesprek met ouders	
Logo + beeldmerk school	
Naam leerling:	Groep/klas:
Naam leraar/mentor:	Datum gesprek:
Deelnemers gesprek:	
Bijzondere omstandigheden:	
Algemene opmerkingen:	
Belangrijkste opmerkingen van de leerling:	

Belangrijkste opmerkingen van de ouders:

Belangrijkste opmerkingen van de leraar/mentor:

Acties (wat/wie):

Handtekeningen: ouders, leraar en eventueel ook leerling:

Toepassing:

- Bovengenoemde punten zijn tevens een checklist voor een vervolgesprek met ouders (dus niet voor het startgesprek).
- Noteer alleen zaken die niet vergeten mogen worden.
- Gebruik bij voorkeur steekwoorden.
- Vul dit formulier zo mogelijk al tijdens het gesprek in.

Bijlage 11

Voorbeeld uitnodiging nieuwjaarsreceptie na de zomer

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.1.3.

Logo en beeldmerk school

Plaatsnaam, datum,

Beste ouders van groep 6,

Het nieuwe schooljaar is gestart en de startgesprekken met elke leerling en zijn/haar ouders zijn in volle gang. Deze gesprekken zijn bedoeld om met iedereen kennis te maken en/of plannen, verwachtingen en afspraken te bespreken.

Het is voor een groep kinderen belangrijk dat de ouders om hen heen staan, ook als groep. Daarom organiseren we elk jaar in iedere groep een 'nieuwjaarsreceptie' voor ouders en hun kinderen. Op een informele manier kunt u elkaar ontmoeten, bijpraten en aan de kinderen laten zien dat óók de ouders een groep vormen en dat zij samen met de school gaan voor de beste ontwikkeling van alle kinderen in de groep.

We nodigen u daarom uit om op *(datum in augustus/september)* van 15:30-16:30 uur samen met uw kind wat te drinken in het klaslokaal van uw kind. Het is natuurlijk geen bezwaar als u eventuele broers of zussen van uw kind meeneemt.

Als u niet kunt, wilt u zich dan uiterlijk *(datum)* bij mij afmelden?

Met vriendelijke groet,
Naam
Groepsleerkracht groep 6

Bijlage 12

Voorbeeld formulier aanbod buddy-ouder

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.1.4

Het volgende format is een voorbeeld om buddy's in kaart te brengen, die zich willen inzetten voor andere ouders.

Naam ouder	Ouder van	Wil zich inzetten als (expertise)	Opmerkingen
Natasja Mook	Steven Lucas	Ouder van kind met ADHD	Heeft lang geduurd voordat diagnose was gesteld, daarvoor veel onbegrip uit omgeving (onder andere familie).
Abdi Farax Mohamud	Nasrin Liya Iqra	Tolk Somalisch-Nederlands	Spreekt Somalisch en Nederlands en wil zich inzetten om andere Somalische ouders die de Nederlandse taal nog niet goed beheersen bij te staan in gesprekken.

Bijlage 13

Stappenplan visievorming ouderbetrokkenheid

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.2.1.

Door de volgende stappen te doorlopen ontstaat er een visie op de gewenste samenwerking tussen de school en haar ouders.

Deze werkvorm is geschikt voor groepen tot ongeveer twintig personen.

- 1 Elke aanwezige medewerker en ouder schrijft op welke kernwaarden hij belangrijk vindt in de samenwerking tussen school en ouders. Bijvoorbeeld: gezamenlijke verantwoordelijkheid, respect, transparantie, gelijkwaardigheid.
- 2 Noteer deze kernwaarden op een bord.
- 3 Groepjes van twee à drie medewerkers en ouders (gemengd) verwerken de kernwaarden die op het bord staan in drie à vier zinnen. Zo ontstaan de eerste versies van een visie op samenwerking.
- 4 De zinnen worden voorgelezen. De twee visies waarin iedereen zich het meest kan vinden worden eveneens op het bord geschreven. Wis de opgeschreven kernwaarden nog niet uit!
- 5 Op basis van deze twee visies formuleert de hele groep een gezamenlijke visie. De groep komt met voorstellen voor nieuwe zinnen. De nieuwe, gezamenlijke visie wordt op het bord geschreven.
- 6 Check het volgende:
  - Zijn alle kernwaarden waarvoor is gekozen in deze visie verwerkt? De kernwaarden kunnen één voor één worden weggeveegd.
  - Zijn er nog zinsdelen/zinnen uit één van de groepjes die nog in de visie opgenomen moeten worden?
- 7 Vraag aan alle aanwezigen om in te stemmen met de nieuwe, gezamenlijke visie. De directie stelt deze conceptvisie op een later tijdstip definitief vast.
- 8 Formuleer tot slot concrete gedragingen voor leraren en ouders die bij deze visie passen.

Bijlage 14

Voorbeeld uitnodiging panelgesprek

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.2.2.

Logo + beeldmerk school

Onderwerp: **Panelgesprek sociale media**

Plaatsnaam, datum,

Geachte ouders,

Onlangs ontving u van ons een uitnodiging om deel te nemen aan een panelgesprek over sociale media. Van elk leerjaar zijn twee (willekeurig gekozen) ouders uitgenodigd. Ook zullen er uit verschillende leerjaren leerlingen aanwezig zijn. Tijdens het panelgesprek, dat plaatsvindt op **(dag + datum, om tijdstip)** willen we graag brainstormen of we ons beleid op het gebied van sociale media moeten aanpassen of vernieuwen.

De avond wordt georganiseerd door *Vincent van der Geest (ICT-coördinator)* en *Jolanda Minderhoud (coördinator onderbouw)*. Het programma ziet er als volgt uit:

- 1 Opening
- 2 Uitleg over vormen en mogelijkheden van 'social media' door *Wout Polijnen, leerling havo 5*.
- 3 Reageren op diverse stellingen
- 4 Open inbreng
- 5 Samenvatting en conclusies
- 6 Afsluiting

Mocht u toch zijn verhinderd, neemt dan zo spoedig mogelijk contact op met *Vincent van der Geest* (telefoon en e-mailadres). Er kan dan een vervanger voor u worden gezocht.

Heel graag tot **DINSDAG 7 NOVEMBER 2017, 20.00 – 21.30 UUR IN DE AULA VAN DE HORIZON**

Met vriendelijke groet,
Jan den Ouden, directeur

Bijlage 15

100-dagen-leesestafette⁷

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.2.4.

Aan de ouders/verzorgers van onze leerlingen,

100 dagen lezen...

Zou dat gaan lukken?

Honderd dagen lang elke dag een kwartier lezen met uw kind(eren)?

Een uitdaging toch?

Wat is de bedoeling?

- Uw kind heeft een papier meegekregen met honderd lege hokjes. Voor elk kwartier voorlezen aan uw kind mag u een paraafje zetten in een leeg hokje. Als u een half uur voorleest kunt u twee hokjes invullen.
- Wanneer uw kind zelf kan lezen en ú voorleest geldt hetzelfde als bij het voorlezen aan uw kind.
- Wanneer één honderdveld niet genoeg is, dan hebben we er op school altijd meer.

De gezellige lange avonden zijn weer begonnen, dus is het een prima tijd om dit project te starten. Als we 100 dagen verder zijn, hebben we ook de kerstvakantie gehad, een ideale vakantie om lekker te lezen. Op (datum) zijn de honderd dagen voorbij. We maken daar een leuke happening van! U hoort nog van ons. Maar nu eerst: naar de bieb en lekker samen lezen op de bank.

Wij wensen u veel gezellige uren toe!

Hartelijke groeten,
Het team van (naam school)

⁷ Bron: Prins Bernhardschool te Ermelo

Bijlage 16

Voorbeeld vrijwilligersovereenkomst

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.3.2.

Logo + beeldmerk school

Vrijwilligersovereenkomst *

(Naam school), vertegenwoordigd door (naam vertegenwoordiger school) en (naam vrijwilliger), vrijwilliger, werken samen volgens deze overeenkomst.

De vrijwilliger wordt ingezet voor de volgende werkzaamheden: .....

.....

.....

Aantal uren per week: .....

De vrijwilliger is akkoord met de volgende afspraken:

- 1 De vrijwilliger verricht zijn/haar werk overeenkomstig het beleid van de school.
- 2 De vrijwilliger wordt aangestuurd door (naam medewerker school).
- 3 Het gaat om onbetaald werk.
- 4 Het vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend. Bij noodzakelijke verhindering meldt de vrijwilliger dat tijdig.
- 5 De vrijwilliger kan reiskosten declareren (openbaar vervoer/ kilometerprijs) door middel van het declaratieformulier reiskosten.
- 6 Overige kosten kunnen in overleg met (naam) worden gemaakt. De vrijwilliger kan deze declareren door middel van het declaratieformulier onkosten.
- 7 De vrijwilliger houdt alle informatie die hij/zij hoort geheim, tenzij de school toestemming geeft om bepaalde informatie te verspreiden.

Voor vrijwilligers heeft de school een aansprakelijkheidsverzekering en een collectieve ongevallenverzekering afgesloten bij (naam verzekeringsmaatschappij).

De overeenkomst start op (datum) en wordt aangegaan voor (de rest van) het schooljaar (...../.....).

Voor ieder schooljaar wordt een nieuwe overeenkomst aangegaan.

Namens (naam school, naam directeur/medewerker):

De vrijwilliger:

Plaatsnaam, datum

.....

* Onderteken deze overeenkomst in tweevoud. Eén exemplaar is voor de school, één voor de vrijwilliger.

De overeenkomst is alleen geldig als de school een VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) van de vrijwilliger in haar bezit heeft.

Bijlage: kopie VOG

Bijlage 17

Voorbeeld inventarisatieformulier Ouderparticipatie 3.0

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.3.2.

Dit formulier kan bijvoorbeeld worden ingevuld na het startgesprek of op een ander moment waarop de ouder aangeeft zijn expertise/ervaring te willen inzetten.

Naam ouder		
Ouder van leerling(en) op moment van invullen	Naam leerling	Groep/klas
In te zetten expertise/ervaring (denk aan beroep/hobby)		
In te zetten voor: <ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen (alleen eigen groep/ klas of ook andere groepen/ klassen) • Andere ouders • Leraren (bijvoorbeeld studiedag) 		
Vorm inzet (les, workshop) "bijvoorbeeld workshop geven aan leraren tijdens studiedag"		
Beschikbaarheid (hoeveel tijd, welke dagen/dagdelen, welke periode)		
Aanpassen bij wijziging		
Contactpersoon school		
Datum invullen		

Vraag aan de ouder of hij zijn kennis/expertise wil blijven inzetten op het moment dat zijn kind(eren) van school gaan.

Bijlage 18

360 graden feedback Ouderbetrokkenheid 3.0 voor schoolleiders

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.9.

Nota bene: na de uitleg over de 360 graden feedback zijn twee aanbiedingsbrieven toegevoegd voor ouders, collega's en leerlingen.

Werkwijze

Collega's: vraag aan minimaal 4 collega's (onderwijsgevend en onderwijsondersteunend personeel) om onderstaande vragen te beantwoorden.

- 1 Alle groepen (primair onderwijs) of leerjaren/afdelingen (voortgezet onderwijs) zijn vertegenwoordigd. Als de school dus bijvoorbeeld een havo- én een vmbo-afdeling heeft, wordt een collega uit havo 1 én een collega uit vmbo 1 gevraagd. Enzovoort.
- 2 Wanneer meerdere collega's binnen een leerjaar hiervoor in aanmerking komen, neem dan de eerste in het alfabet. Als hij de vragenlijst om wat voor reden dan ook niet of moeilijk kan beantwoorden, neem dan de volgende in het alfabet.

Ouders: vraag een aantal ouders om onderstaande vragen te beantwoorden.

- 1 Alle groepen (primair onderwijs) of leerjaren/afdelingen (voortgezet onderwijs) zijn vertegenwoordigd. Als de school dus bijvoorbeeld een havo- én een vmbo-afdeling heeft, wordt een ouder uit havo 1 én een ouder uit vmbo 1 gevraagd. Enzovoort.
- 2 Wanneer meerdere ouders binnen een leerjaar hiervoor in aanmerking komen, neem dan de laatste in het alfabet. Als hij de vragenlijst om wat voor reden dan ook niet of moeilijk kan beantwoorden, neem dan de voorlaatste in het alfabet.

Leerlingen (alleen voortgezet onderwijs):

- 1 Alle groepen (primair onderwijs) of leerjaren/afdelingen (voortgezet onderwijs) zijn vertegenwoordigd. Als de school dus bijvoorbeeld een havo- én een vmbo-afdeling heeft, wordt een leerling uit havo 1 én een leerling uit vmbo gevraagd. Enzovoort.
- 2 Wanneer meerdere leerlingen binnen een leerjaar hiervoor in aanmerking komen, neem dan de eerste in het alfabet. Als deze leerling de vragenlijst om wat voor reden dan ook niet of moeilijk kan beantwoorden, neem dan de volgende in het alfabet.

In alle situaties: kies zelf op welke manier de vragen worden voorgelegd (op papier, per mail of op een andere wijze). Plan maximaal twee weken in voor dit onderzoek.

Voorbeeld: aanbiedingsbrief voor ouders/collega's bij vragenlijst Ouderbetrokkenheid 3.0

Plaats, datum

Beste ouder/verzorger/collega,

Op onze school werken we aan een goede samenwerking tussen school en ouders. Ook als directeur/schoolleider heb ik hierin een verantwoordelijkheid en wil daarom graag onderzoeken hoe ik kan zorgen voor een optimale samenwerking tussen school en ouders. Ik wil u vragen om mee te denken en mij van tips en feedback te voorzien. Daarvoor kunt u de volgende vragen schriftelijk beantwoorden.

Wilt u de beantwoorde vragen uiterlijk (*datum*) weer bij mij inleveren? Wanneer u behoefte hebt om uw antwoorden mondeling toe te lichten, dan hoor ik dat graag.

- 1 Waar moet ik als directeur/schoolleider vooral mee doorgaan als het gaat om een goede samenwerking tussen school en ouders?
- 2 Waar moet ik als directeur/schoolleider vooral mee stoppen als het gaat om een goede samenwerking tussen school en ouders?
- 3 Waar moet ik als directeur/schoolleider vooral mee beginnen als het gaat om een goede samenwerking tussen school en ouders?

Hartelijk dank voor uw/jouw medewerking!

Naam

Voorbeeld: aanbiedingsbrief voor leerlingen voortgezet onderwijs bij vragenlijst Ouderbetrokkenheid 3.0

Plaats, datum

Beste *naam*,

Op onze school werken we aan een goede samenwerking tussen school en jouw ouders. Als directeur/afdelingsleider wil ik hier ook mijn best voor doen. Ik ben benieuwd naar jouw mening en tips hierover. Daarom wil je vragen om de volgende drie vragen op papier te beantwoorden. Je kunt de antwoorden tot uiterlijk (*datum*) bij mij inleveren.

- 1 Dit vind ik goed op onze school als het gaat om het samenwerken met (mijn) ouders:
- 2 Dit zou onze school anders kunnen doen als het gaat om het samenwerken met (mijn) ouders:
- 3 Welke tips heb je voor mij als schoolleider?

Hartelijk dank voor je medewerking!

Naam

Bijlage 19

Checklist professionele uitstraling

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.9.

Checklist professionele uitstraling, in te vullen door directie/afdelingsleider				
Onderwerp	Positief	Verbeterpunt	Opmerkingen	Concrete actie
Het schoolgebouw				
Telefoongebruik (check door mystery guest)				
Kwaliteit schriftelijke informatie				
Digitaal contact met ouders				
Huisstijl post				
Socialmediagebruik door leraren en ouders				
Kleding medewerkers				

Bijlage 20

Zelfassessment adequaat samenwerken met ouders

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 4.9 en 4.11.

Dit zelfassessment is ontwikkeld door Barbara de Boer, adviseur bij CPS. Zij maakte daarbij gebruik van *Effectief communiceren met ouders* (Van Loo, 2004).

Te gebruiken door: leraren en (midden)management.

Bij een zelfassessment reflecteert u op uw eigen houding en gedrag. U bent de enige die het assessment invult. De lijst met uitspraken, gegroepeerd in competentiegebieden, is bedoeld als stimulans om stil te staan bij het eigen professioneel handelen. De lijst kan ook de aanzet vormen voor een discussie op teamniveau om tot een gezamenlijke zelfreflectie als team te komen.

Het instrument is nadrukkelijk gerelateerd aan het concept Ouderbetrokkenheid 3.0, maar als zodanig nog niet wetenschappelijk gevalideerd. In dit kader dient het zelfassessment de volgende doelen:

- 1 Positiebepaling over de benodigde competenties voor het adequaat samenwerken met ouders.
- 2 Meer zicht krijgen in de persoonlijke leerdoelen voor verdere professionalisering, zoals een training.

Assessment

Geef aan in hoeverre u zich herkent in de onderstaande uitspraken, op een schaal van 1-5. Met de uitersten van de schaal bedoelen we:

(1): deze uitspraak past niet bij mij

(5): deze uitspraak is kenmerkend voor mij

Oudergerichtheid		1	2	3	4	5
1	Ik span mij in om op de hoogte te zijn van wat er bij de ouders van mijn leerlingen leeft.					
2	Ik heb kennis over (culturele) achtergronden van ouders. Ik maak er gebruik van om tot een goede afstemming en samenwerking met ouders te komen omwille van de ontwikkeling van de leerling.					
3	Ik neem ouders serieus. Ik ben geïnteresseerd in de ervaringen, opvattingen, inzichten en verwachtingen van ouders als opvoeders. Ik creëer hiervoor bewust tijd en ruimte.					

4	Ik ben bereid om iets te doen met opmerkingen en aanbevelingen van ouders. In mijn handelen is dit merkbaar voor ouders.	1	2	3	4	5
5	Ik maak ouders duidelijk wat de school doet aan een positief klimaat en het oplossen van problemen.	1	2	3	4	5
6	(Midden)management Ik schep een klimaat waarin medewerkers en ouders zich gemotiveerd en gestimuleerd voelen.	1	2	3	4	5

Groepsgerichtheid						
1	Ik zorg ervoor dat de ouders binnen de klas elkaar kennen.	1	2	3	4	5
2	Ik heb oog voor de groepsprocessen tussen ouders binnen mijn klas.	1	2	3	4	5
3	Ik stimuleer ouders om zich ook verantwoordelijk te voelen voor elkaars kinderen.	1	2	3	4	5
4	Als de situatie erom vraagt, deel ik belangrijke informatie over een leerling met andere ouders. Dat doe ik in afstemming met de ouders van de betreffende leerling.	1	2	3	4	5
5	(Midden)management Ik schep voorwaarden zodat het in alle klassen mogelijk is dat ouders elkaar ontmoeten en leren kennen.	1	2	3	4	5
6	(Midden)management Ik ben op de hoogte van belangrijke groepsprocessen tussen ouders binnen de verschillende klassen.	1	2	3	4	5

Omgevingsgerichtheid						
7	Ik ben erop gericht goed geïnformeerd te zijn over hoe ouders aankijken tegen opvoeding, de ontwikkeling van hun kind(eren) en hun eigen rol daarin.	1	2	3	4	5
8	Ik ben op de hoogte van communicatie- en omgangsvormen in de thuisituatie en de directe leefomgeving van de leerling en ik houd er rekening mee.	1	2	3	4	5
9	(Midden)management Ik houd rekening met de diverse belangen die ouders hebben en ben in staat om ouders te wijzen op hun verantwoordelijkheden.	1	2	3	4	5
10	(Midden)management Ik onderscheid de verschillende verantwoordelijkheden die school en ouders hebben. Ik ben in staat om dit te benoemen naar ouders en hierover het gesprek te voeren.	1	2	3	4	5

Visie						
11	Ik ken de onderwijsvisie van de school en kan deze uitdragen.	1	2	3	4	5
12	Ik maak in gesprekken met ouders duidelijk waar de school voor staat.	1	2	3	4	5
13	Ik weet hoe onze school en ouders willen samenwerken en wat dit betekent voor mijn gedrag in de omgang met ouders.	1	2	3	4	5
14	(Midden)management Ik kan de visie van de school inspirerend overbrengen op/uitdragen aan ouders.	1	2	3	4	5

Samenwerken en collegialiteit						
15	Ik ben in staat om de sterke kanten van ouders te zien en om hen te activeren deze kwaliteiten in verschillende situaties in te zetten in de klas en/of in de school.	1	2	3	4	5
16	Ik heb alle expertise om ouders te betrekken bij voorzieningen die de school biedt.	1	2	3	4	5
17	Ik ben in staat om ouders te betrekken bij de voorbereiding van beleid.	1	2	3	4	5
18	Ik kan ouders motiveren om mee te werken aan de uitvoering van vastgesteld beleid.	1	2	3	4	5
19	Ik leg en onderhoud contact met ouders met uiteenlopende achtergronden en kan daarbij omgaan met de verschillende ambities die ze voor hun kind(eren) hebben.	1	2	3	4	5
20	In mijn contacten met ouders met uiteenlopende perspectieven, opvattingen en verschillende sociaal-culturele achtergronden, ben ik gericht op samenwerking. De aard van mijn contact is persoonlijk, gelijkwaardig en open. Ik benadruk het gezamenlijke doel.	1	2	3	4	5
21	Ik treed integer op: zorgvuldig en met respect voor collegiale verhoudingen.	1	2	3	4	5

Inlevingsvermogen en effectief communiceren in moeilijke situaties						
22	Ik kan de gevoelens van ouders en van mijzelf herkennen, erkennen en benoemen (bijvoorbeeld: "In wat u vertelt, hoor ik dat u bezorgd bent. Het raakt me dat...").	1	2	3	4	5
23	Ik kan luisteren met empathie: ik kan mijzelf verplaatsen in de situatie van ouders.	1	2	3	4	5
24	In het gesprek met ouders kan ik mijn oordeel uitstellen totdat een probleem voldoende verkend is.	1	2	3	4	5
25	Ik heb zicht op mijn eigen gedrag en de effecten ervan bij spannende gesprekken.	1	2	3	4	5
26	Ik kan moeilijke boodschappen aan ouders overbrengen met behoud van de relatie.	1	2	3	4	5
27	Ik kan omgaan met verbaal geweld.	1	2	3	4	5
28	Ik kan omgaan met andere vormen van intimidatie, zoals verbaal dreigen met het toepassen van lichamelijk geweld, non-verbaal dreigen met lichamelijk geweld (gebaren maken) of uiten van bedreigende opmerkingen ("Ik weet wel waar je woont").	1	2	3	4	5
29	Ik kan aangeven wat de school kan bieden aan hulp, aanpak en begeleiding. Ik kan de grenzen aangeven van de mogelijkheden van de school met behoud van de relatie.	1	2	3	4	5
30	(Midden)management Ik kan leidinggeven aan moeilijke gesprekken.	1	2	3	4	5
31	(Midden)management Ik kan bemiddelen bij conflicten en ben daarbij helder over de diverse rollen en verantwoordelijkheden.	1	2	3	4	5

Persoonlijke effectiviteit en intermenselijke relaties						
32	Ik kan een klimaat van vertrouwen creëren, waarbij ik tactvol optreed en de rechten van ouders respecteer. Ik kom afspraken na, betrek ouders tijdig bij problemen, maak voor ouders inzichtelijk hoe hun kind zich ontwikkelt, enzovoort.	1	2	3	4	5
33	Ik weet hoe ik een goede dialoog met ouders kan voeren. Ik voorkom dat ik meteen in de verdediging schiet. Ik versta de boodschap en de zorgen van ouders.	1	2	3	4	5

34	(Midden)management Ik verzamel informatie bij ouders en reageer effectief op zorgen en vragen. De verkregen informatie kan ik gebruiken bij de planning en implementatie van veranderingen.	1	2	3	4	5
35	(Midden)management Ik ben vaardig in conflictherkenning, ik beschik over verschillende oplossingsstrategieën en kan deze adequaat toepassen.	1	2	3	4	5
36	(Midden)management Ik kan een goede en open dialoog tot stand brengen met ouders van wie het verwachtingspatroon afwijkt van de visie van de school.	1	2	3	4	5

Mondelinge taalvaardigheid						
37	Ik kan mijn taalgebruik goed afstemmen op verbaal sterkere en verbaal minder sterke ouders.	1	2	3	4	5
38	Ik geef ouders op professionele manier informatie over hun kind(eren) en benut de informatie die ik van ouders krijg.	1	2	3	4	5
39	Ik verwoord en benadruk de gezamenlijke belangen en verantwoordelijkheden met betrekking tot de leerlingen.	1	2	3	4	5
40	Ik kan actief luisteren.	1	2	3	4	5
41	Ik kan samenvatten.	1	2	3	4	5
42	Ik kan waardering uiten.	1	2	3	4	5
43	Ik kan feedback geven.	1	2	3	4	5
44	Ik kan vertellen (over het kind, over de school).	1	2	3	4	5
45	Ik kan vragen stellen en doorvragen.	1	2	3	4	5

Schriftelijke taalvaardigheid						
46	Ik beschik over voldoende kennis en vaardigheden om adequaat schriftelijk te communiceren met ouders.	1	2	3	4	5
47	Ik ben in mijn schriftelijke communicatie met ouders correct, begrijpelijk en toegankelijk in mijn taalgebruik.	1	2	3	4	5
48	Ik ben in staat om in mijn schriftelijke communicatie met ouders professioneel taalgebruik toe te passen ('Met vriendelijke groet, Rosalie van Limpen, leerkracht groep 7' in plaats van 'Groetjes, juf Rosalie').	1	2	3	4	5

Representativiteit						
49	Ik treed ouders gastvrij en toegankelijk tegemoet binnen de regels en afspraken van de school.	1	2	3	4	5
50	Ik ben mij bewust van mijn representatieve rol in het contact met ouders. Ik zet mijn persoonlijke deskundigheid in en vertegenwoordig tegelijkertijd onze school met haar visie en beleid.	1	2	3	4	5
51	(Midden)management Als schoolleider/unitleider vertegenwoordig ik de school met haar visie en beleid naar buiten toe.	1	2	3	4	5

Leidinggeven (Midden)management						
52	Ik kan een bijdrage leveren aan het beleid inzake de samenwerking met ouders. Hiertoe kan ik vernieuwend denken en dit omzetten in plannen.	1	2	3	4	5
53	Ik ben bekend met gezinsinteractiepatronen, met cultuurkenmerken van verschillende etnische en sociale groepen en met de voor hen specifieke maatschappelijke dienstverlenende instanties.	1	2	3	4	5
54	Ik ben in staat om collega's te ondersteunen bij het voeren van moeilijke gesprekken.	1	2	3	4	5
55	Ik ondersteun open communicatie en ben beschikbaar voor informele ontmoetingen. Er is een 'opendeurbeleid' voor (alle) problemen, vragen en onenigheden. Ik zorg voor een structuur met verschillende mogelijkheden voor teamleden en ouders om formeel en informeel met elkaar in contact te komen.	1	2	3	4	5
56	Ik ben bereid betrokken te zijn bij problemen van leerlingen, ouders en leraren en ben effectief in het bijdragen aan een oplossing. Ik beschik over zeer goede communicatieve vaardigheden, die ik ook inzet.	1	2	3	4	5

Opstap naar persoonlijke leerdoelen

Na het invullen van deze lijst kunt u uw scores bekijken op sterkte en zwakte.

Welke belangrijke punten haalt u uit de ingevulde vragenlijst en ga na in welke competentiegebieden deze vallen.

Voor u belangrijke punten uit de vragenlijst	Competentiegebieden

Op welke punten scoort u laag en in welke competentiegebieden vallen deze?

Voor u belangrijke punten uit de vragenlijst	Competentiegebieden

Stel uzelf de volgende vragen:

1 Zijn mijn kwaliteiten evenwichtig verspreid over de verschillende

competentiegebieden?

- 2 In welke competentiegebieden liggen mijn ontwikkelpunten vooral?
- 3 Welke competenties kan ik, gezien mijn huidige situatie, nu het beste verder ontwikkelen of versterken?
- 4 Welke aspecten verdienen op termijn meer aandacht?
- 5 Welke aspecten zouden in een teamtraining aan bod moeten komen, gezien mijn eigen leerwensen?

Noteer nu uw persoonlijke leerdoelen:

1. _____
_____
_____
_____

2. _____
_____
_____
_____

3. _____
_____
_____
_____

4. _____
_____
_____
_____

5. _____
_____
_____
_____

Literatuurlijst

Bakker, C. & Montessori, N.M. (2016). *Complexity in Education. From Horror to Passion*. Rotterdam/Boston/Taipei: Sense Publishers.

Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leerkrachten en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Berne, E. (1964). *Games People Play*. New York: Grove Press.

Boer, H. de & Vries, P. de (2009). *Een onderzoek naar de rol van ouders in het primair onderwijs. Deel 2*. Amersfoort: CPS.

Carter, S. (2002). *The Impact of Parent/Family Involvement on Student Outcomes: An Annotated Bibliography of Research from the Past Decade*. Eugene: CADRE.

Bruin, G. de, Linden, J. van de, Vegt, A.L. van de & Aa, R. van der (2012). *Monitor ouderbetrokkenheid in het po, vo en mbo. Tweede meting*. Rotterdam: Ecorys & Oberon.

Cox, H.B.A.M. (2010). *Een baard maakt nog geen filosoof. Vijf bouwstenen voor effectief schoolleiderschap*. Amersfoort: CPS.

Cox, H.B.A.M., Galjaard, H., Heldoorn, G.J. & Vries, P. de (2014). *Ouderbetrokkenheid voor elkaar. In tien stappen naar een goede samenwerking tussen school en ouders. 2e Herziene druk*. Amersfoort: CPS.

Deci E.L. & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behavior*. Berlijn: Springer Science+Business Media.

Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review*. Report Number 433, Department of Education and Skills. Nottingham (UK): DfES Publications.

Epstein, J.L. & Associates (2009). *School, Family, and Community Partnerships. Your Handbook for Action*. California: Corwin Press.